

NİZAM BOZKURT'UN TURNALAR DEĞİŞİNDE ALEVİ BEKTAŞİ KUTSAL ZİYARET YERLERİ VE TURNA FİGÜRÜ

NİZAM BOZKURT'UN TURNALAR DEĞİŞİNDE ALEVİ BEKTAŞİ KUTSAL ZİYARET YERLERİ VE TURNA FİGÜRÜ

Özet

Turna, Türk kültüründe dolayısıyla türkülerde, deyişlerde, şiirlerde sıkça işlenen bir figürdür. Bu nedenle Alevi-Bektaşî topluluğunda turnanın özel bir yeri bulunmaktadır. Turnaların Gök Tanrı'yı temsil ettiği varsayıldığı için kutsal sayılması, Hz. Ali'yi temsil etmesi, sesinin yine Hz. Ali'ye benzetilmesi, cemin önemli bir unsuru olan semahlarda ki hareketlerin turnanın uçuşunu çağrıştırması ve göçmen bir kuş olması, diyar diyar gezmesi, haber getirip götürmesi özelliğinden ötürü gurbette kalanların, hasret çekenlerin duygularına tercüman olması gibi özelliklerle karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada da Nizam Bozkurt tarafından kaleme alınan 'Turnalar' adlı deyişten yola çıkarak turnalar aracılığıyla yapılan seyahatte erenlerin izi, kutsal mekânları ve nerelerde oldukları hakkında bilgi verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turna, Erenler, Alevilik, Bektaşilik

THE HOLY PLACES AND THE FIGURE OF CRANE IN THE CONTEXT OF BELIEFS AND CULTURE OF THE ALAWİTES

Abstract:

The figure of crane is used frequently in the Turkish culture; therefore it can be seen in folk songs, sayings and poems. For this reason, the cranes have a special place for the community of Alawites-Bektashis. We have also faced different characteristics of them such as they are seen as sacred because of the assumption that they represent the Tengri and represent Hazrat Ali. Moreover; their voice looks like as the one of Hazrat Ali and movements of Alawitas taking importance place during their worship are associated with their flight. Also, they are visitants travelling different places as the messengers which reflect the feelings of people living abroad.

This study references a folk poem named as "Turnalar" written by Nizam Bozkurt and gives information about traces of saints, the holy places and their locations through journey of the cranes.

Keywords: Crane, Saint, Alewism, Bektashism

Giriş

Toplumlar, geçmişleri ve gelecekleri ile birlikte varlıklarını sürdürürler. Bu varlık

süreci içerisinde oluşturdukları değerler, onların vazgeçilmezleri arasında yer alır. Bu değerler maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayrılır. Kimi zaman maddi değerler, süreç içerisinde manevi bir kimlik de kazanabilir.

Türk kültüründe olduğu kadar, birçok kültürde önemli bir figür olarak yer alan turna, özellikle Türkler açısından farklı ve özel bir yere sahiptir. Sözlü ve yazılı anlatımlarımızda sıkça yer alan turna, kendi özelliğinden de kaynaklı olarak manevi bir kimliğe de bürünmektedir (Aytaş, 2003).

Özellikle Alevi-Bektaşî inanç sisteminde turnanın özel bir önemi olduğu deyiş, nefes ve düvaz-imamlarda görmekteyiz. Alevi cemlerinde başlı başına Turna, bir uygulama adı olarak Turna Semahı şeklinde yer alır. Alevi ozanlarının birçoğunun Turna'ya özel bir görev vererek onun kutsal mekânları ziyaret ederek, kendisine onlardan haber getirmesini arzu etmesi de, turnaların özel bir öneme sahip olmasını sağlamaktadır.

Nizam Bozkurt, 1940 yılında Sivas'ın Kangal İlçesine bağlı Dışlık köyünde doğdu. Aynı köyde ilkokulu bitirip 1953 yılında Ankara'ya geldi.

Orta tahsilini Ankara'da tamamladıktan sonra bir süre İstatistik Genel Müdürlüğü'nde memur olarak çalıştı. Askerlik dönüşü Ordu Yardımlaşma Kurumu Küçük Esat Ordu Pazarında çalışmaya başladı ve aynı iş yerinden 1991 tarihinde emekli oldu. Halen Ankara'da oturmakta ve araştırmacı yazar olarak yaşamını sürdürmektedir.

Nizam Bozkurt tarafından kaleme alınan 'Turnalar' adlı deyişten yola çıkarak erenlerin izini ve kutsal mekânları ziyaret etmiş olacağız. Böylece bu mekânların hem özelliğini, hem de Turnaların buraları neden ziyaret etmesi gerektiği daha iyi anlaşılacak olacaktır.

Bu çalışmada turnaların aracılığı ile yapılan seyahatte, ziyaret mekânlarının nicel özelliklerinden çok, batini ve manevi hususiyetleri daha çok ön plana çıkmaktadır.

Bozkurt, turnaları öncelikle Horasan, Meşhet'e gönderir. Bilindiği gibi, Anadolu erenlerinin önemli bir kısmı Horasan'dan sökün ederek gelmişlerdir. Bu da pınarın kaynağının Horasan olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Nizam Bozkurt'un şiirinde geçen mekânlar;

- 1.Meşhet (İran) 10. Kastamonu 19. Avrupa 28. Hatay 37. Aslan Baba türbesi
2. Horasan 11. Çankırı, Çubuk 20. Bursa 29. Arabistan ülkeleri 38. Diyarbakır
3. Türkmen illeri 12. Ankara 21. Kütahya 30. Kâbe 39. Malatya
4. Ağrı Dağı 13. Kırıkkale 22. Uşak 31. Medine 40. Adıyaman
5. Erzincan 14. Eskişehir 23. Afyon 32. Baki mezarlığı, Necef 41. Şanlı Urfa
6. Sivas 15. Bilecik 24. Konya 33. Kerbela 42. Gazi Antep, Maraş, Kayseri
7. Tokat 16. İzmit 25. Antalya 34. Semira 43. Hacı Bektaş
8. Amasya 17. İstanbul 26. Mersin 35. Şırnak

9. Çorum 18. İstanbul 27. Adana 36. Siirt

Meşhet, İmam Rıza'nın kabrinin olduğu önemli bir mezar olmanın yanında, hem Şii hem de Alevi-Bektaşî inancına sahip olanlar için önemli bir merkezdir. Burası, özellikle 13.yüzyılda batını ilimlerin öğretildiği kültür ve medeniyet merkezi olarak kabul edilmektedir. Başta Hacı Bektaş olmak üzere, birçok erenin yetiştiği merkezin burası olmasından ötürüdür ki, Bozkurt da turnaların öncelikle burayı ziyaret etmesini arzu eder ve şu dörtlükle başlar.

Ali Ali diye öter durursun

Horasan, Meşhet'ten kalkın turnalar

Şah İmam Rıza'ya bir niyaz edin

O Şah'tan himmeti alın turnalar

Türk tarihi açısından Horasan'ın bir başka önemli yanı da, Dede Korkut ve Ahmet Yesevi'nin buralarda yetişmesi ve ilhamını bu bölgede var olan manevi ilimlerden almasıdır. Bilindiği gibi Türk-İslam tasavvufunun kaynağı olarak Ahmet Yesevi gösterilir. Ahmet Yesevi'nin de tasavvuf terbiyesini Horasan kaynaklı olarak almıştır. İşte Bozkurt, bu gerçekten yola çıkarak turnalara;

'Horasan ilinde gezin dolaşın

Dede Korkut Bilge ile görüşün

Ahmet Yesevi'ye varın

Pirlerin piridir bilin turnalar' diyerek seslenmiştir.

'Türkmen illerinde dolaşın durun

Kırgız'dan, Özbek'ten, Azer'e varın

Nahcivan'dan Anadolu'ya girin

Ağrı Dağlarında aşın turnalar'

Nizam Bozkurt'un bu dörtlüğünde ki Türklerin göç haritası incelendiğinde, geniş bir coğrafya ve farklı mekânlar karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'ya yerleşme sürecinden önce, Türklerin yaşadığı coğrafyadan ve daha sonra Anadolu'ya gelişte tercih ettiği yollar önemlidir. Horasan'dan gelen dervişler (Hacı Bektaş, Seyyid Sultan Sücaeddin Veli, Sarı Saltuk, Dede Kargın vb.) hakikat makamına ermiş evliyalar olduğunu, Türkmenistan da, Kırgızistan da, Özbekistan da olgunlaştıklarını ve Anadolu'ya

ondan sonra turna olup geldiklerini anlatmaktadır. Bu yüzden Bozkurt da, şiirinde turnaların bu mekânlara uğramasını söyler.

‘Ağrı Dağı’ndadır Nuh’un gemisi

Gök taşı çukuru ve Kan Kalesi

Çok meşhurdur Erzurum’un Otlusu

Seyredin Dadaş’ın barın turnalar’

Burada Ağrı Dağı’nın yer almasının sebebi aşılmasıyla güç olan yerlerin aşılarak her türlü zorluğun üstesinden gelerek Anadolu’ya gelen erenlerin kastedilmiş olmasıdır.

Nuh Peygamber’in tufandan Ağrı Dağı’nda kurtulduğu, gemisinin de orada bulunduğu rivayet edilmektedir. Bozkurt, şiirinde buna atıfta bulunarak Anadolu erenlerinin yaşadıkları dönemi âdeta bir Nuh Tufanına benzettiği, bu tufandan kurtulmanın ise onlara tabi olmakla mümkün olacağına atıfta bulunmuştur.

Anadolu’da bulunan en önemli ocaklardan biri de Hıdır Abdal Ocağı’dır. Bu Ocağın önemi, düşkünlüğü kaldırmasıyla ilgilidir. Alevi inanç sistemi içerisinde düşkün sayılanların yargılanıp sorgulandığı bu ocağa atıfta bulunan Nizam Bozkurt da

‘Ocak köyde Hıdır Abdal Veli’ye

Düşkün Ocağıdır düşün turnalar’

diyerek turnaları bu mekâna göndermiştir.

Sivas, Alevi ocaklarının birçoğuna merkezlik yapmış, aynı zamanda Garip Musa, Seyyid Samut gibi Alevi inanç liderlerinin ve Horasan erlerinin mekân kıldıkları yer olarak bilinmektedir. Bozkurt da

‘Garip Musa, Seyyid Samud’a bakın

Kangal’da bu iki er defin turnalar’

diyerek, turnaların buraları ziyaret etmesini istemiştir.

‘Tokat’ın da taşı toprağı kimya

Erbaa’da yatıyor Keçici Baba

O oluyor bütün dertlere deva

Orada bir gece yatın turnalar’

diyerek atıfta bulunulan ocak, Anadolu’daki önemli ocaklardan birisi olan Keçeci Baba Ocağı’dır. Bu ocağın önemi, şifa kaynağı olduğu inancından gelmektedir. Bu inanç

çerçevesinde ki insanlar, sıkıntılarını gidermek, hastalıklarına çare bulmak için bu ocağa gitmektedirler. Bunun için Nizam Bozkurt da turnaların bu mekânı ziyaret etmelerini istemiştir.

‘Ölüme çareyi buldu dediler

Kitabını suya verdi dediler

Geldi Amasya’da öldü dediler

Lokman Hekim’i de anın turnalar’

Dörtlüğünde Lokman Hekim’den söz edilmesinin sebebi, Lokman Hekim’in her türlü hastalığa ve en son ölüme de çare bulduğu, bunun üzerine de Allah’ın Lokman Hekim’e Cebrail’i gönderdiği rivayetidir. Bozkurt da bu rivayete atıfta bulunarak turnaların bu keramet sahibi kişinin mekânını da ziyaret etmelerini arzulamıştır.

Tarihte bilindiği üzere Hacı Bektaş Velî Horasan’dan getirdiği öğrencilerle Anadolu’da Alevi-Bektaşî inancının yayılmasını hızlandırmıştır. Bu öğrencilerden biri de Koyun Baba Sultan’dır. İşte Koyun Baba gibi erenler yoğun olarak Çorum, Çankırı / Çubuk’ ta mekân kılmıştır. Nizam Bozkurt da şu dörtlüğünde bu mekânlara yer vererek turnaların oraları da ziyaret etmelerini söylemiştir.

‘Hüseyin Ovası Çorum’un düzü

Semah tutup döner gelini kızı

Koyun Baba Sultan korusun sizi

Korkusuz menzile varın turnalar’

Mekân, ocak merkezinin olduğu yerdir ve Alevi-Bektaşî kesimi için önemli bir yere sahiptir. Ocağın öneminin yanında ocak kurucuları da bir o kadar önem arz etmektedir. Ocak kurucularından biri olan Şeyh Şabani Veli’nin mekânı da hem ocağın kutsallığından hem de ocak kurucusu olmasından dolayı Bozkurt,

‘Şeyh Şabani Veli Kastamonu’da

Ziyaret eyleyin sizler onu da

Çokça mühübbanı vardır yanında

Daim bir ikrarda durun turnalar'
diyerek turnaları bu erenin mekânına göndermiştir.

'Muradi, Turabi, Kalender Veli
Mehemmed Abdal'a demişiz beli
Sürerler erkânı yaparlar cemi
Çankırı, Çubuk'ta görün turnalar'

Yukarıdaki dörtlükte önceden de belirttiğimiz gibi Çankırı/ Çubuk yöresi Anadolu da kurulan ocakların yoğun olarak mekân kıldığı yerlerden biridir. Bu yöredeki önemli ocaklardan olan Hacı Ali Turabi, Cibali Sultan, Hacı Murat evlatları, Kalender Veli ve Mehmet Abdal Ocağı bunlardan bazılarıdır. Bu ocaklar birbirine bağlı olmakla birlikte Alevilik için önem arz etmektedir. Çankırı/ Çubuk yöresi bu mekânlara ev sahipliği yapmasından dolayı Bozkurt tarafından dikkat çekilerek Turnaların ziyaret etmesi gereken yerler arasına alınmıştır.

Bozkurt, aşağıdaki dörtlüğünde ise Turnaların Ankara'yı ziyaret etmelerini dile getirmiştir. Çünkü Ankara da Anadolu erenleri bilincini yeniden topluma taşıyan, Anadolu Aleviliğinin temel taşlarından olan Hacı Bayram Veli'nin ve Hüseyin Gazi'nin mekânları bulunmaktadır. Bu mekânlara atıfta bulunarak turnaları buraya göndermiştir:

'Türkiye'nin kalbi Ankara ili
Orada yatar Hacı Bayram Veli
Hüseyin Gazi'nin yüksektir yeri
Her zaman havası serin turnalar'

Ahmet Yesevi'nin oğlu olan Haydar-ı Sultan, Hacı Bektaş'tan 15 yıl önce Anadolu'ya gelerek Alevi-Bektaşî inancının temelini atmış ve Anadolu'da Haçlı ordularına karşı oluşturulan ordunun komutanı olmuştur. Bu önemli vazifelerde bulunmasından dolayı Anadolu tarihinde ve özellikle Alevi-Bektaşî kesiminde önemli bir yere sahiptir. Horasan'dan Anadolu'ya gelen bir diğer eren ise Hasan Dede'dir. Nizam Bozkurt da şu dörtlüğünde bu erenlerin önemine değinerek Turnaların bu iki erenin mekânlarını ziyaret etmelerini dilemiştir:

'Kırıkkale Keskin Balışlıh ilin
Alp Ereni Seyyid Koçu Baba'nın
Haydar'ı Sultan'la Hasan Dede'nin

Duymayan kalmadı ünün turnalar’

‘Ankara’ dan Eskişehir’e varın

Zücaattin Veli darına durun

Yunus Emre Battal’a da yüz sürün

Oradan Bilecik’e geçin turnalar’

Yukarıdaki dörtlüğe bakıldığında ise veliler, peygamberlerden sonra gelen en önemli kişilerdir. Bu velilerden bir tanesi de yukarı da yer verilen Eskişehir’de türbesi bulunan Zücaattin Veli’dir. Bu büyük veli gerek tekke yaşamıyla gerek Anadolu Aleviliği ile Türk kültürüne yapmış olduğu büyük hizmetlerle bilinmektedir. Bu sebeplerden dolayı Nizam Bozkurt, turnaların bu mekân sahibi erene de uğramalarını ister.

Türk kültürüne önemli katkılar sağlayan diğer bir isim de Edip Ali’dir. Edip Ali, hem Osmanlı tarihine hem de Türk kültürüne sağladığı katkılarla, Türkçeyi korumak için verdiği hizmetlerle tanınmaktadır. Bu Horasan pirinin sağladığı önemli katkılardan dolayı Bozkurt, turnaları bu pirin mekânına da gidilmesi gerektiğini söyler ve şu dörtlüğe yer verir:

‘Edip Ali edep demek manası

Osmanlının temelinde duası

Kızı oldu padişahlar anası

Bilecik’e varıp yetin turnalar’

Erenler, Alevi-Bektaşî inanç sisteminde çok önem verilen kimselerdir. Bu erenlerin bazılarının hakka yürüdüğü bazılarının da sır olduğu inancı vardır. Bozkurt’un da dörtlüğünde yer verdiği Sır Baba ve Ese babalar da bânın, yani görünmeyen erenlerdir.

‘Sultan Baba, Ese Babalar sırdır

Çok gelip giderler batın turnalar’

diyerek bu sır olan erenlere atıfta bulunmuştur.

Nizam Bozkurt, bu dörtlüğünde de Hz. Peygamber’in Medine’ye gittiğinde üç ay Eyüp Sultan’ın evinde kalması olayına atıfta bulunarak, Eyüp Sultan’ın; kerametli, Allah’ın sevgisini kazanmış birisi olduğunu vurgulamış ve turnaların oraya gitmesini arzulamıştır.

‘Ereni bol İstanbul’a varınız

Yuşpe peygambere niyaz olunuz

Eyyüp Sultan divanına durunuz

Resule bahşetti evin turnalar’

Alevilikte pir, Muhammed Ali soyundan gelen tarikat kurucularıdır. Bozkurt’un da atıfta bulunduğu Karaca Ahmet Sultan ile Cibali Sultan da Alevi pirlerinden olmakla beraber Karaca Ahmet, Horasanlı bir Türkmen beyi, Cibali Sultan da Emirce Aşireti’nin imamı olduğu için Aleviler için önemli kişilerdir. Bu yüzden Bozkurt, şu dörtlüğünde turnaların bu iki erenin mekânlarını ziyaret etmelerini dile getirmiştir:

‘İstanbul’ dur şehirlerin anası

Karacaahmet babaların babası

Cibali sultanı var evliyası

Atılan topları tutan turnalar’

Özellikle Balkanlarda kutsal ziyaret yerlerinin sayısı bir haylidir. Bunlar, Horasan’dan Anadolu’ya, buradan da Balkanlar’a geçen erenlerdir. Buldukları yerlerde, hoşgörü, sevgi ve inançlarını yaşamalarıyla örnek olmuşlar ve etraflarında büyük bir topluluk meydana getirmişlerdir. Alevi-Bektaşî inanç sisteminde bu mekânların çok büyük değeri vardır. Bozkurt da turnaları şu dörtlüğündeki mekânları gezdirir.

‘Kaygusuz, Gülbaba, Sarı Saltuk’u

Kızıl Deli, Akyazılı Meliki

Demir Baba, Otman Baba, Sümbülü

Avrupa’da yatan eren turnalar’

‘Burada geri dönün Bursa’ya uçun

Somuncu Baba’ya sırrınızı açın

Emir Sultan Geyik baba hakk için

Çığıışıp çığıışıp ötün turnalar’

Dörtlükte de belirtildiği gibi tarihte birçok Horasan ereni, dinî ve dünyevi ilimlerle ilgili icazet alarak irşad vazifesi için Anadolu’ya gelmiştir. İşte gelen bu erenlerden birisi Somuncu Baba, diğeri de Geyikli Baba’dır. Bu erenler Anadolu’ya geldikten sonra Bursa’da mekân kılmışlardır. Bozkurt da bu iki Horasan erine atıfta bulunarak önemlerini vurgulamış ve mekânlarını turnaların ziyaret etmeleri gereken yerler

arasına almıştır.

‘Çinilerle meşhur Kütahya ili

Sultan bağlarının çok olur gülü

Söylemez Dede’nin lal olmuş dili

Bu sırlara vakıf olun turnalar’

Nizam Bozkurt, bu dörtlüğünde Kütahya da bulunan Alevi dedelerinden birisi olan Söylemez Dede’ye atıfta bulunarak turnaların bu dedenin mekânını da ziyaret etmesini istemiştir.

Hacı Bektaş Veli Anadolu’ya getirdiği erenlerle, Alevi tasavvufunu Anadolu topraklarına serpmiştir. Bu önemli vazifede emeği olan velilerden birisi de Hacım Sultan’dır. Nizam Bozkurt da Hacı Bektaş ile Anadolu’ya gelen ve tekkelerin önemli dervişlerinden birisi olan bu veliye şiirinde şu şekilde yer vererek turnaların bu erenin mekânını ziyaret etmelerini arzulamıştır.

‘Hacim Sultan derler büyük bir Veli

Mağriptan maşrınga yetişir eli

Mesken etmiş Uşak Aybeyde teri

Hacı Bektaş açmış kolun turnalar’

‘Afyon Kalesiyle mermer taşını

Maden suyu haşhaş çekmiş başını

Abdülkadir Geylani’nin düşünü

Hayra tevil edip yorun turnalar’

Ehli Beyt soyundan gelen kerametli ermişlerden birisi de Bozkurt’un da bu dörtlüğünde yer verdiği, tarikat lideri olan Abdülkadir Geylani’dir. Bu yüzden Geylani’nin de mekânı turnaların ziyaret etmeleri gereken yerler arasına almıştır.

Horasan’dan gelerek Anadolu’ya yerleşen bilginlerden Mevlana ve Nasrettin Hoca’ya atıfta bulunan Bozkurt, sözleri bütün Anadolu’da hikmet olarak kabul edilen bu iki bilginin de Turnalar tarafından mekânlarının ziyaret edilmesini

‘Mevlana Sultana edin temenna

Nasrettin Hoca’ya gülün turnalar’ dizeleriyle dile getirmiştir.

Anadolu'nun Türkleşmesi ve Müslümanlaşmasında, Alevi felsefesinin yayılıp yerleşmesinde büyük umar harccayanlardan birisi de Hacı Bektaş Veli'nin amcasının oğlu olan Abdal Musa'dır. Bu post sahibi pire şiirinde yer veren Bozkurt,

'Elmalı'da Abdal Musa Sultan'ı'

Sizler de ziyaret edin turnalar'

diyerek turnaları bu pirin mekânının bulunduğu Antalya'ya göndermiştir.

'Mersin'in meşhurdur bağı bahçesi

Denizi, sahili, kumu, plajı

Dalyan Nebi, Ashabı Keyf mağarası

Vardığımız yerde övün turnalar'

Bu dörtlükte Bozkurt, hem Nebi peygambere hem de Mersinde bulunan Ashabı Keyf Mağarasında yaşanan bir rivayete atıfta bulunarak Turnaların bu mekânlara da gitmeleri gerektiğini dile getirmiştir.

Horasan'dan gelen erenler Anadolu'nun birçok yerinde mekân kıldıkları gibi Adana'da da mekân kılmışlardır. Burada mekân kılan erenlerden birisi Çoban Baba diğeri de Hasan Dede'dir. Bu iki erenin Ehli Beyt soyundan gelmesi ve Alevilik için yaptıkları hizmetlerden dolayı Nizam Bozkurt,

'Çoban Baba, Hasan Dede hâlini

Merak ederseniz sorun turnalar'

diyerek turnaların bu iki erin mekânlarını ziyaret etmelerini arzulamıştır.

'Adana'dan kalkın Hatay'a konun

Caferi Tayyar'ın ahvalin sorun

Amık ovasında eğlenip kalın

Yolunuz çok uzak çetin turnalar'

Nizam Bozkurt bu dörtlüğünde hem Hz. Ali'nin abisi hem de peygambere benzeyen yedi kişiden biri olan Caferi Tayyar'a değinerek turnaların bu velinin mezarını da ziyaret etmelerini vurgulamıştır.

'Bir müddet dinlenin Hatay'da kalın

Suriye'den geçip Lübnan'a varın
Arabistan ülkesidir menzilin
Kâbe'nin önüne konun turnalar'

Bu drtlgnde ise Bozkurt, Anadolu'dan sonra Turnaların Suriye'den, Lübnan'dan, Arabistan'dan geçip İslam dininin en kutsal mekânı olan Kâbe'yi ziyaret etmelerini, orada yedi kez döndükten sonra Kâbe'nin yapımı sırasında Allah tarafından verilen Hacerl Esvat taşına yüz sürmelerini istemiştir.

Bozkurt'un turnaların Arafat'tan Medine'ye geçince durmalarını istemesinin sebebi, İslamiyet'in gelişmesi ve Hz. Muhammed, tarafından İslamiyet'in Medine'de etkin olmasıdır. Müslümanlığın son peygamberi olan Hz. Muhammed den şefaati almak için de turnalara

'Peygamberin makberine yüz sürün
Size şefaati olsun turnalar'
dizelerini kullanarak peygamberin makberine göndermiştir.

'Baki mezarlığı cenneti ala
Orada yatıyor Fatıma Ana
İmam Hasan ile hem Zeynel Aba
Siz de O cennete girin turnalar'

'Muhammed Bakır'da yatar orada
Cafer'i Sadık'ta hemen yanında
Hak erdiresin sevenleri murada
Siz de muratlara erin turnalar'

Bu dörtlüklerde ise Bozkurt, turnaların Baki Mezarlığı'na gitmesini istemiştir. Bilindiği gibi Baki Mezarlığı Hz. Muhammed'in soyundan gelenlerin mekânlarının bulunduğu yerdir. Başta kızı Fatma Ana olmak üzere, İmam Hasan'ın, Zeynel Aba'nın, Muhammed Bakır'ın, Cafer-i Sadık'ın ve birçok Ehli Beyte mensup insanın mezarlarının burada olmasından dolayı cennete benzetmiş ve Turnaların da bu cennete girmesini arzulamıştır.

Allah'a en yakın olanlar peygamberlerden sonra velilerdir. Özellikle Alevi ve Bektaşı kesiminde Nizam Bozkurt'unda dediği gibi

'Velilerin Şah'ı Murtaza Ali

Allah'ın Aslanı insin evveli

Kuran'ı Natık'tır ilmin önderi

Mekânı Necef'te Şahın turnalar'

Dörtlüğünde ki bu Şah, İslam motifinde Allah'ın aslanı, ilmin önderi, Turna, Konuşan Kur'an gibi birçok şekilde anılmaktadır. Bozkurt'da bu yüzden Turnaların Hz. Ali'nin mekânı olan Necef'i ziyaret etmelerini istemiştir.

Türk-İslam Tarihinde bilindiği gibi Hz. Muhammed'in vefatından sonra İslam devletinin yönetimi sırayla Ebü Süfyan, Muaviye ve oğlu Yezid'in eline geçtikten sonra Hz. Muhammed'in getirdiği İslam dinini ve yönetimini örtülü bir şekilde ortadan kaldırıp yerine eski cahiliye devri dinini getirince bu duruma karşı çıkan Hz. Hüseyin'i ve bir çok Ehli Beyt mensubunu Kerbela'da asıp kesmişlerdir. Bu olaya atıfta bulunan Bozkurt,

'Muaviye, Yezid dini bozdular

Batıl dini İslam diye sundular

Ehlibeyt'e çok zülüm kar oldular

Astılar, kestiler çoğun turnalar'

'Karşı çıktı Hüseyin bu duruma

Geldi konu Kerbela'nın çölüne

Canın verdi İslamiyet yoluna

Payidar eyledi dinin turnalar'

dörtlükleriyle turnaları Kerbelâyı ziyaret etmelerini söylemiştir.

'Niyaz edip Kerbela dan ayrılın

Bağdat da Musa'yı Kazım'a varın

Muhammed Taki'ye yüzünüz sürün

Oradan Samara'ya uçun turnalar'

Alevi-Bektaşî inancında en çok önem arz eden ve ziyaret edilen yerlerin başında, Kerbelâ, Horasan, Bağdat, İmamların ve erenlerin mekânları gelmektedir. Bozkurt da bu dörtlüğünde Turnaları Kerbelâ' dan sonra yedinci İmam Musa-i Kazım'la dokuzuncu İmam olan

Muhammed Taki' nin mekânının bulunduğu Bağdat'a göndermiş, oraları ziyaret etmelerini dile getirmiştir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi imamların mekânları Alevi-Bektaşî kesiminde en çok ziyaret

edilen yerlerdendir. Bu yüzden Nizam Bozkurt'da Turnaları bu dörtlüğünde Aliyyül Naki'nin, Hasan Askeri'nin ve son olarak Muhammed Mehdi'nin Samara'da olan mekânlarını ziyaret etmelerini ve Anadolu'ya geri dönmelerini istemiştir ve

'Samara'da yatar Aliyyül Naki

Muhammed Mehdi'yle Hasan Askeri

Tamam oldu on iki imam mekânı

Tekrar Türkiye'ye dönün turnalar' dörtlüğüne yer vermiştir.

'Ümmetini suya garg etti geldi

Sular çekilince gemiden indi

On gün oruç tuttu Aşure yedi

Şırnak'ta Nuh yatar inin turnalar'

Nizam Bozkurt, burada Nuh Tufanına değinerek Hz. Nuh'un gemiye bindikten sonra Kerbela'ya geldiğinde bir girdaba girip orada on gün döndükten sonra Hz. Hüseyin için yas ve oruç tuttuğunu ve oradan kurtulduktan sonra gemide kalan erzaklarla Aşure yapıldığı olayına değinerek Turnaların, bu tufanda gerçek Müslümanların kurtulmasını sağlayan Hz. Nuh'un mekânına göndermiştir.

Türk İslam tarihinde Veysel Karani, peygambere olan aşkıyla ve annesine olan saygısıyla tanınmış birisidir. Peygamberin Veysel Karani' ye hırkasını vermesi, na'şî taşınırken kerametini göstermesi gibi özellikleriyle onun önemine değinen Bozkurt,

'Siirt'te yatıyor Veysel Karani

Odur Muhammed'in sevgili yarı

Ali için başın verdi ol Veli

Resulün evladın tanın turnalar’

dörtlüğüyle turnaları bu peygamberin sevgili kulunun mekânını ziyaret etmelerini istemiştir.

İslam tarihinde gerek rivayet olsun gerek gerçek olduğuna inanılsın birçok erenin, evliyanın kerametleri günümüze kadar gelmiştir. Bu kerametli erenlerden birisi de Aslan Baba’dır. Aslan Baba’nın kerameti de, peygamberin verdiği hurmayı ağzında saklayıp üç yüz yıl sonra Ahmet Yesevi’ ye vermesidir. İşte Bozkurt da bu keramet sahibi erene

‘Hurmayı Resulden emanet alıp

Ağzın içinde saklayıp durup

Üç yüz yıldan sonra Ahmed’e verip

Aslan Baba derler metin turnalar’

dörtlüğüyle atıfta bulunarak Turnaların bu zatın mekânını ziyaret etmelerini dile getirmiştir.

‘Kılavuza uygun ayrılman yoldan

Alıcı kuş çoktur sıkının ondan

Zülkifi Nebi’yi görün yakında

Diyarbakır Çarıkören turnalar’

Her şeyin kılavuzu olduğu gibi dinlerin de kılavuzları vardır. Bu dinlerin kılavuzları da o dini öğretmek, yaymak için gönderilen peygamberlerdir. Bu hususta Bozkurt da İsrail oğullarının kılavuzu yani peygamberi olan Zülkifi Nebi’ye şiirinde yer vererek Turnaların bu Nebi’nin mekânına gitmelerini arzulamıştır.

‘Hasan Basri tarikatın babası

Ona uymayanın boşa çabası

Abdül Vahhab Gazi Sancak livası

Malatya’ya uğrar yolun turnalar’

‘Üzeyir’le İshak her iki nebi

Abuzer Gıffari Resulün yarı
Adıyaman ilinde mezarları
Konup oraları gezin turnalar’

Tarihte bazı insanlar üslendikleri görevlerle daha çok önem kazanmıştır. Bu görevlerin başında dini açıdan; peygamber, veli, tarikat babası, ocak dedesi, keramet sahibi olanlar, askeri açıdan; peygamberin sancaktarı, yanında savaşanlar, önemli görevler alanlar etkin rol oynamıştır. Bozkurt da dörtlüklerinde Üzeyir ve İshak peygamberlere, tarikat babası Hasan Basri’ye, peygamberin sancaktarları olan Abdül Vahhab Gazi ile Abuzer Gıftari’ye atıfta bulunarak Turnaların bu önemli kişilerin mekânlarına uğramalarını istemiştir.

Daha önce de değindiğimiz gibi Allah’a en yakın olanlar nebilerdir. Bozkurt da Urfa’da mekânı olan Eyüp Peygambere ve eşi Rahima Sultan’a atıfta bulunarak Turnaların bu nebinin ve eşinin mekânlarının da ziyaret etmesi gerektiğini dile getirmiştir ve

‘Şanlı Urfa Halilullah makamı
Eyüp peygamberin olmuş mekânı
Rahima Sultan’da Eyüp’ün yarı
Uğrayıp Urfa’da kalın turnalar’ demiştir.

‘Gaziantep gazi oldu vatana
Düşmanla savaştı vermedi yad’a
Ökkeşe Sultan’la hem Memik Dede
Varınca selamlar sunun turnalar’

‘Nurhak dağlarından inin Maraş’a
Döngüle çayında verin bir mola
Dede Baba, Ümmet Baba erlere
Bir niyaz eyleyip çıkın turnalar’

‘Kayseri’de Yeşil Hisar’a varın

Sultan Sazlığı'nda eğlenip kalın

Seyid Ali. Akçakoca'yı görün

Menziliniz oldu yakın turnalar'

Bozkurt bu dörtlüklerinde ise Gazi Antep'te ki Memik Dede'nin, Maraş'ta ki Dede Baba ve Ümmet Baba'nın, Kayseri'de de Seyid Ali'nin mekânlarının bulunduğu yerleri Turnalar tarafından ziyaret edilmesini söyleyerek şiirinde yer vermiştir.

Bilindiği gibi Hacı Bektaş Veli, Alevi-Bektaşî kesiminin yanında Anadolu tarihi için de çok önemli bir isimdir. Bunun sebeplerinden birisi, Orta Anadolu'nun İslamiyet'i Türkçe konuşurması olan Anadolu Aleviliğini meydana getirmiş olmasıdır. Alevilik için Hacı Bektaş'ın önemli olmasının bir diğer sebebi ise Hz. Ali'nin Hacı Bektaş Veli kimliğiyle tekrar can bulması, Ali iken Veli olduğu kanısıdır. Bu yüzden birçok Alevi, Hacı Bektaş Veli'yi ser çeşme olarak kabul etmektedir. İşte bu sebeplerden dolayı Nizam Bozkurt da,

'Gülbank çeke çeke dergâha gelin

Türbenin üstünde bir semah dönün

Hacı Bektaş eşliğine yüz sürün

Kalkıp yine dara durun turnalar'

'Batnında Hacı Bektaş Ali'dir

Evliyalar şahı gerçek velidir

NİZAM'ı söyleten aşkın dilidir

Alıp içinize katın turnalar'

diyerek şiirini Hacı Bektaş Veli ile sonlandırmıştır.

Elli dörtlükten ibaret olan bu şiirde, Alevilik-Bektaşîlik açısından kutsal sayılan mekânların her birine turnalar aracılığı ile atıfta bulunulması, bu mekânların manevi kimliğinin yanında, inanç açısından önemi de ortaya konulmuştur. Mekânların her birinin hem var olma gerekçeleri hem de toplum için anlam ve önemi böylece belirlenmiş ve somutlaştırılmıştır.

Bu şiir aslında bir gezi rehberi gibi tasarlanmış olup, bu rehber aracılığı ile inanç sahipleri hangi mekânın, neden ziyaret edilmesi gerektiğini de anlamış olmaktadır. Bir diğer husus da günümüzün şartları içerisinde bu mekânların her birini ziyaret etmek

olası görünmemekte olup hiç olmazsa kutsal kabul edilen yerlerin turna aracılığı ile manevi olarak buraların ziyareti de gerçekleştirilmiş olmaktadır.

Batini inanç sisteminin de zahir çok fazla önemli değildir. Zaten zahir olan bir başka söyleyişle görünen ve belirenlerin her biri tek başına önemli değil, önemli olan görünenin arkasındaki gizemdir. İşte bu şiir hem görünen hem de onun aralığındaki gizemi bize bütün boyutlarıyla ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak turna kanadında yapılan bu kutsal seyahatin bir taraftan inancın coğrafi genişliği, diğer taraftan bu genişlik içerisinde derinliğini de öğrenmekteyiz. Benzer şiirlerin çok fazla olduğunu bilmekle birlikte bu şiirden yola çıkarak yaptığımız değerlendirme, diğerlerinin önemi ve gerekliliğini azaltmanın yanında daha da artırmaktadır.

Gıyasettin Aytaş (2003). TÜRKÜLERDE TURNA. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 28 (13-33).

Sözlü Kaynak: Nizam BOZKURT

Cansu AKYOL (Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğrencisi)